

Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma 2024–2027

Kunnanhallitus 30.10.2023 § 239

Valtuusto 18.12.2023

Sisällys

1. Johdanto	3
2. Vammaisten oikeudet ja asema yhteiskunnassa	3
2.1. Keskeinen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset	5
2.2. Vammaisyleissopimus	7
3. Valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma	7
4. Vieremän kunnan nykytila	9
4.1. Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto	9
4.2. Esteettömyys Vieremällä	10
5. Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma 2023–2027	11
5.1. Toimenpiteet	11
Vammaisia henkilöitä koskevan tietoisuuden lisääminen	12
Vammaisten henkilöiden osallisuuden ja osallistumisen huomioiminen ja kehittäminen	12
Rakennettu ja asuttu ympäristö	13
Sosiaalipalvelut, terveydenhuolto ja kuntoutus	13
Varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen koulutus	14
Työ	15
Kulttuuri ja vapaa-aika	16

1. Johdanto

Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma (VAMPO) on tehty vuosille 2024–2027. Vammaispoliittisen ohjelman avulla tavoitellaan vahvempaa ja yhdenvertaisempaa vammaispolitiikkaa sekä pyritään varmistamaan vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten oikeuksien toteutuminen niin paikallisyhteisössä kuin yhteiskunnassa. Ohjelmassa esitellään Vieremän kunnan vammaispolitiikan tavoitteet ja toimenpiteet sekä vammaispolitiikkaa ohjaavat periaatteet.

Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma perustuu vuosina 2010–2015 toteutettuun valtakunnalliseen vammaispoliittiseen kehittämisohjelmaan. Valtakunnallisen ohjelman tavoitteena oli muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien (YK) vammaisten henkilöiden oikeuksista annetun yleissopimuksen (jäljempänä vammaisyleissopimus) kansallisen täytäntöönpanon edistäminen. Sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 13. joulukuuta 2006. Sopimus tuli Suomessa voimaan 10. kesäkuuta 2016.

Vammaispalvelulain (675/2023) esitetyt säännökset on otettu huomioon tässä ohjelmassa. Vammaispalvelulain mukaan vammaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jolla vamman tai sairauden aiheuttaman fyysisen, kognitiivisen, psyykkisen, sosiaalisen tai aisteihin liittyvän toimintarajoituksen vuoksi on yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa esteitä osallistua yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vieremän kunnan ensimmäinen vammaispoliittinen ohjelma laadittiin vuosille 2018–2021. Ohjelma päätettiin päivittää vuonna 2023 Vieremän vanhus- ja vammaisneuvoston tekemästä aloitteesta. Ohjelman päivittäminen on katsottu tarpeelliseksi myös vammaispalvelulakiin ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen liittyvien uudistusten myötä.

Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma toteutettiin eri toimialojen viranhaltijoiden yhteistyönä. Ohjelmasta on pyydetty palautetta Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvostolta, ja neuvoston antama palaute on huomioitu ohjelmassa.

Vieremällä 4.9.2023

2. Vammaisten oikeudet ja asema yhteiskunnassa

Vammaisuuden käsite on vahvasti sidoksissa ympäröivään maailmaan ja yhteiskuntaan. Vammaisuutta määritellään usein historiallisten tapahtumien ja yhteiskunnan asettamien normien

kautta. Lopullinen määritelmä siitä, kenet voidaan määrittää vammaiseksi henkilöksi, on kuitenkin yksilön itsensä vastuulla.¹

YK:n vammaisyleissopimuksessa vammaisuus määritellään seuraavasti:

Vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka vuorovaikutuksessa erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Vammaisuutta määritellään myös erilaisten tukien ja palvelujen myöntämisen yhteydessä. **Vammaispalvelulain (675/2023)** tarkoituksena on turvata vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen ja edun mukaiset, riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. Lisäksi sillä tavoitellaan vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa sekä pyritään ehkäisemään ja poistamaan niiden toteutumisen esteitä, tukemaan vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Vammaispalvelulakia sovelletaan henkilöön (*vammainen henkilö*), jonka:

- 1) *vamman tai sairauden aiheuttama fyysinen, kognitiivinen, psyykinen, sosiaalinen tai aisteihin liittyvä toimintarajoite on pitkäaikainen tai pysyvä;*
- 2) *vamma tai sairaus yhdessä yhteiskunnassa esiintyvien esteiden kanssa estää osallistumisen yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa; ja*
- 3) *itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää välttämättä tämän lain mukaisia palveluita.*

Vammaispalvelulain perusteella on mahdollista saada seuraavia palveluja:

- valmennusta;
- henkilökohtaista apua;
- erityistä osallisuuden tukea;
- tuettua päätöksentekoa;
- vaativaa moniammatillista tukea;
- asumisen tukea;
- lapsen asumisen tukea;
- tukea esteettömään asumiseen;
- lyhytaikaista huolenpitoa;
- päivätoimintaa;
- kehitysvammaisten henkilöiden työtoimintaa;
- liikkumisen tukea; ja
- taloudellista tukea hengityslaitteen varassa elävälle henkilölle.

¹ <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisuus>

Vammaispalveluita voi saada henkilö, joka ei saa yksilöllisen tarpeensa mukaisia ja sopivia palveluita muun lain perusteella. Palvelujen järjestämisestä vastaa pääosin Pohjois-Savon hyvinvointialue.

Vammaisuuden käsite kehittyy ympäröivän maailman muuttuessa. Vammaisuutta on tavanomaisesti määritelty diagnoosin tai vamman kautta fysiologisesti, ja vammaisuutta on tarkasteltu lähinnä sosiaali- ja terveydenhuollon vastuulle sektorille kuuluvana sosiaalipoliittisena kysymyksenä. Näkökulmassa on kuitenkin siirrytty kohti sosiaalista mallia, jossa vammaisuus ymmärretään henkilön ja ympäröivän yhteiskunnan välisenä suhteena. Näkökulman muutos on siirtänyt vammaispolitiikan painopistettä kauemmas sosiaali- ja terveydenhuollon sektorilta kohti toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on varmistaa vammaisten henkilöiden yhteiskunnallinen osallisuus ja yhdenvertaisuus. Kehityskulun taustalla on perus- ja ihmisoikeuksien vahvistunut asema sekä erityisesti YK:n vammaisyleissopimus. Sopimuksella vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille henkilöille.

2.1. Keskeinen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset

Vammaisten asemaa ja oikeuksia koskevista kansainvälisistä sopimuksista tärkeimpiä ovat:

- YK:n vammaisyleissopimus
- Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, tutummin Euroopan ihmisoikeussopimus
- Euroopan sosiaalinen peruskirja
- Kansalaisyhteiskunnan ja poliittisten oikeuksien koskeva kansainvälinen yleissopimus (KP-sopimus)
- Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (TSS-sopimus)

Kansallisessa lainsäädännössä vammaisten oikeudet perustuvat etenkin Suomen perustuslain (PL, 731/1999) 2 luvun perusoikeussäännöksiin, joista tässä yhteydessä erityisen tärkeitä ovat ainakin 6 §, 19 § ja 22 §.

Perustuslain 6 §:ssä säädetään yhdenvertaisuudesta ja kielletään syrjintä henkilöön liittyvän syyn perusteella. Vammaisuus ei ole hyväksyttävä peruste asettaa henkilöä eri asemaan muihin verrattuna. Perustuslaki kieltää asettamasta henkilöä huonompaan asemaan vammaisuuden perusteella. Laki ei kiellä *positiivista erityiskohtelua*², jonka tarkoituksena on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteuttaminen. Positiivinen erityiskohtelu esimerkiksi vammaisen henkilön kohdalla tarkoittaa erityistoimenpiteitä, joiden avulla parannetaan vammaisen henkilön asemaa ja olosuhteita, jotta he tosiasiasa olisivat yhdenvertaisia ei-vammaisten henkilöiden kanssa.

---

² Positiivinen erityiskohtelu on ikään kuin positiivista syrjintää. Heikommassa asemassa oleville saatetaan erityistoimenpitein yhdenvertaiseen asemaan muiden kanssa. Tällainen menettely esimerkiksi työpaikalla voitaisiin katsoa muiden syrjimiseksi, mutta koska kyse on tosiasiallisen yhdenvertaisuuden tavoittelemisesta, heikommassa asemassa olevan "suosimista" ei katsottaisi muiden syrjimiseksi.

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

YK:n vammaisyleissopimuksessa lähtökohtana on *kaikille sopiva suunnittelu*, joka tarkoittaa tuotteiden, ympäristöjen, ohjelmien ja palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua. **Kaikille sopivan suunnittelun myötä** kohtuullisille mukautustoimille ei olisi tarvetta.³

Perustuslain 19 §:ssä säädetään oikeudesta sosiaaliturvaan. Momentissa 3 mainitun *riittävän palvelutason* katsotaan tarkoittavan sellaista palvelutasoa, joka luo jokaiselle ihmiselle edellytykset toimia yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä. Palveluita koskevat päätökset tulee tehdä tämä lähtökohta huomioiden.

Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksenperusteella.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

Julkisella vallalla on oikeudellinen velvollisuus huolehtia, että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat samoin kaikkien ihmisryhmien kohdalla. Perustuslain 22 §:ssä säädetään julkisen vallan positiivisesta toimintaveloitteesta perus- ja ihmisoikeuksien turvaamiseksi:

Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

---

³ Taustalla on ajatus siitä, ettei tuotteita jaettaisi ”normaaleihin” ja esimerkiksi ”helppokäyttöisiin”, sillä tällainen jaottelu pitää yllä syrjivää ajattelutapaa.

Velvoitteen edellyttämistä toimenpiteistä säädetään laeilla ja alemman asteisilla säädöksillä. Kansallisessa lainsäädännössä vammaisten palveluista ja tukitoimista säädetään erityisesti vammaispalvelulaisissa ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa (519/1977, jäljempänä kehitysvammalaki). Muita keskeisiä säädöksiä ovat:

- Laki vammaisetuuksista (570/2007)
- Laki hyvinvointialueesta (611/2021)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- Terveystieteidenhuoltolaki (1326/2010)
- Kuntalaki (410/2015), 8 §, 28 §
- Perusopetuslaki (628/1998)
- Hallintolaki (434/2003)

2.2. Vammaisyleissopimus

YK:n vammaisyleissopimuksen tarkoitus on edistää, suojella ja taata kaikille vammaisille henkilöille täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikki ihmisoikeudet ja perusvapaudet sekä edistää vammaisten henkilöiden synnynnäisen arvon kunnioittamista. Sopimus on tärkein vammaisten oikeuksia ja asemaa koskeva sopimus. Vammaisyleissopimus täydentää muita aiemmin voimaan tulleita YK:n ihmisoikeussopimuksia. Sopimuksella ei perusteta mitään uusia tai erityisiä oikeuksia vammaisille, vaan vahvistetaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kuulumisen myös vammaisille henkilöille ja taataan heille mahdollisuus nauttia näistä oikeuksista ja vapauksista täysimääräisesti ilman syrjintää.

Vammaisyleissopimuksen ydinkohdat ovat:

- vammaisten henkilöiden tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja syrjinnän kieltäminen vammaisuuden perusteella (5 artikla);
- vammaiset naiset ja heidän kokemansa syrjintä (6 artikla);
- vammaiset lapset, lapsen etu ja lasten vaikutusmahdollisuuksien ja tuen saannin varmistaminen (7 artikla);
- tietoisuuden lisääminen (8 artikla) sekä
- esteettömyys ja saavutettavuus (9 artikla).

3. Valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma

Valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman (2010–2015) toteuttaminen perustui YK:n vammaisyleissopimuksen velvoitteisiin sekä Valtioneuvoston selontekoon Suomen vammaispolitiikasta (2006). Vammaisyleissopimus asettaa jäsenvaltioille velvoitteita siitä, kuinka

vammaisten mahdollisuuksia nauttia ihmisoikeuksia tulisi edistää. Sopimuksen mukaan sopimusosapuolet sitoutuvat toteuttamaan kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimet vammaisyleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien täytäntöön panemiseksi sekä toteuttamaan kaikki asianmukaiset, myös lainsäädännölliset, toimet voimassa olevien vammaisia henkilöitä syrjivien säädösten, määräysten, tapojen ja käytäntöjen muuttamiseksi tai poistamiseksi.⁴

Valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman ydinsisällön muodostivat toimenpiteet, joilla pyrittiin varmistamaan seuraavia tavoitteita:

1. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellyttämien säädösmuutosten valmistelu ja voimaansaatminen;
2. vammaisten henkilöiden sosioekonomisen aseman parantaminen ja köyhyyden torjunta;
3. erityispalvelujen ja tukitoimien saatavuuden ja laadun varmistaminen maan eri puolilla;
4. yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen sekä
5. vammaistutkimuksen vahvistaminen, tietopohjan lisääminen sekä laadukkaiden ja monipuolisten menetelmien kehittäminen vammaispolitiikan toteuttamisen ja seurannan tueksi.

Ohjelman toimenpiteet jaettiin neljälletoista (14) sisältöalueelle, jotka olivat:

1. itsenäinen elämä,
2. yhteiskunnallinen osallisuus ja osallistuminen,
3. rakennettu ympäristö,
4. liikennepalvelut,
5. koulutus ja opiskelu,
6. työ,
7. terveydenhuolto ja kuntoutus,
8. sosiaaliturva,
9. oikeusturva, turvallisuus ja koskemattomuus,
10. kulttuuri- ja vapaa-aika,
11. vammaisten henkilöiden kohtaama syrjintä,
12. tietopohja,
13. verotuen korvaaminen suoralla määrärahatuella sekä
14. kansainvälinen toiminta.

Valtakunnalliseen vammaispoliittiseen ohjelmaan on kirjattu, että toimenpiteiden toteutuminen edellyttää aktiivista toimeenpanoa, yhteistyötä ja seurantaa. **Kaikkien viranomaisten tulee huolehtia vammaisten henkilöiden yhdenvertaisten oikeuksien huomioimisesta omalla vastualueellaan.**

---

⁴ Ensisijaista valtakunnallisessa vammaispoliittisessa ohjelmassa oli niiden säädösten muuttaminen, jotka käytännössä estivät Suomea ratifioimasta allekirjoittamaansa vammaisyleissopimusta. Sopimuksen edellyttämät säädösmuutokset liittyivät lähinnä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen ja valinnanvapauteen.

4. Vieremän kunnan nykytila

Valtioneuvoston vammaispolitiikkaa koskevan selonteon (2006) mukaan vammaisten ihmisten hyvinvoinnin ja olosuhteiden selvittäminen on ongelmallista, sillä vammaisuuden esiintyvyydestä ei ole olemassa tarkkaa tutkimus- tai tilastotietoa. Vuonna 2016 Suomessa työikäisten vammaisetuisuuksia saavien lukumääräksi on saatu 241 872 henkeä eli 7 prosenttia työikäisistä. Euroopan tilastoviraston vuonna 2012 tekemässä tulo- ja elinolotutkimuksessa (EU-SILC) puolestaan esitetään, että työikäisistä suomalaisista 29 prosenttia olisi vammaisia. Tässä tutkimuksessa vammaiseksi määriteltiin ne, jotka kokivat rajoitteita tavanomaisessa toiminnassaan terveysongelmien vuoksi. Arviot vammaisten todellisesta lukumäärästä vaihtelevat, eivätkä tilastot välttämättä anna luotettavaa kuvaa vammaisuuden esiintyvyydestä Suomessa. Tilastollisista eroista huolimatta vammaiset muodostavat merkittävän vähemmistön.⁵ Vammaisten henkilöiden osuutta Vieremän kunnan väestöstä ei ole tiedossa.

Hyvinvointialueet vastaavat pääosin vammaispalvelujen järjestämisestä, mutta myös muiden toimijoiden ja viranomaisten tulee osallistua vammaisille järjestettyjen tukitoimien toteuttamiseen ja yhdenvertaisuuden edistämiseen. Vieremän kunta tukee vammaisten henkilöiden asemaa yhteiskunnassa erityisesti tiedottamisen, tietoisuuden kasvattamisen, osallisuuden vahvistamisen sekä esteettömän palvelu- ja ympäristösuunnittelun avulla.

4.1. Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto

Vammaisneuvosto on kunnan lakisääteinen vaikuttamistoimielin. Kuntalaki velvoittaa kunnanhallituksen asettamaan vammaisneuvoston ja huolehtimaan sen toimintaedellytyksistä. Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus. Kuntalaissa korostetaan vammaisneuvostojen aktiivista roolia sekä edellytetään, että vanhus- ja vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan ajoissa.

Vieremän kunnassa vanhus- ja vammaisneuvostot on yhdistetty. Neuvosto aloitti toimintansa nyky muodossaan kesällä 2016, mutta jo tätä ennen vanhusneuvostossa oli vammaisjärjestöjen edustus. Vanhus- ja vammaisneuvosto on Vieremän kunnan, viranomaisten, ikäihmisten, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden, kunnan alueella toimivien eläkeläis- ja vammaisjärjestöjen sekä muiden ikäihmisten ja vammaisten parissa toimivien lakisääteinen ja pysyväisluonteinen yhteistyöelin. Vanhus- ja vammaisneuvosto on kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamisväylä erityisesti vammaisia henkilöitä ja ikääntynyttä väestöä koskevissa asioissa.

⁵ <https://blogi.thl.fi/vammaisia-on-tyoikaisista-suomalaisista-7-tai-29-prosenttia/>

Vieremän vanhus- ja vammaisneuvoston tarkoituksena on:

- edistää ikäihmisten ja vammaisten hyvinvointia lisäämällä vuorovaikutusta ikääntyneiden ja vammaisten keskuudessa;
- toimia kahdensuuntaisena tiedonvälitys- ja keskustelukanavana vammaisia ja ikääntyvää väestöä koskevien asioiden suunnittelussa, käsittelyssä ja päätöksenteossa sekä paikallisella että seudullisella tasolla sekä
- pitää esillä vammaisten ja ikääntyvän väestön näkökulmaa yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Vanhus- ja vammaisneuvoston toimikausi on valtuustokausi (4 vuotta) ja se kokoontuu vähintään neljä (4) kertaa vuodessa ja lisäksi tarvittaessa.

Kolmannen sektorin rooli vammaistyön tukijana ja vammaisten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden edistäjänä on merkittävä. Ylä-Savossa on runsaasti yhdistyksiä, kerhoja ja säätiöitä, joiden toiminta keskittyy muun ohella edistämään ja tukemaan vammaisten yhdenvertaisuutta. Vieremällä toimii muutama tällainen yhdistys, kuten Vieremän Kehitysvammaisten Tuki ry, Pohjois-Savon näkövammaiset ry ja Vieremän näkövammaiset ry.

4.2. Esteettömyys Vieremällä

Yksi valtakunnallisen VAMPO:n ydintavoitteista oli yhteiskunnan esteettömyyden laaja-alainen vahvistaminen ja lisääminen, sillä vammaisten henkilöiden itsenäinen ja täysimääräinen osallistuminen edellyttävät esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Esteettömyydellä ja saavutettavuudella ei tarkoiteta ainoastaan fyysistä esteettömyyttä vaan myös tiedottamisen, viestinnän ja muiden yleisölle avointen tai yleisölle tarjottavien järjestelyjen ja palvelujen esteettömyyttä niin kaupungeissa kuin maaseudulla.

Esteettömyys ei toteudu ihanteellisesti Vieremällä eikä muuallakaan Ylä-Savossa. Vaikka esteettömyys ei erottelekaan ihmisiä heidän toimintakykynsä perusteella, esteettömyys- ja saavutettavuusongelmat estävät etenkin vammaisten henkilöiden täysimääräisen osallistumisen yhteiskunnan eri toimintoihin. Tästä syystä on tärkeää tunnistaa ja poistaa nykyiset ongelmat sekä ennakoita ja torjua uusien ongelmien syntyminen.

Esteettömyysongelmat eivät liity ainoastaan liikkumisen esteettömyyteen (muiden muassa rakennusten sisäänkäyntien puutteet, mainokset jalkakäytävillä, liian korkeat katukiveykset) vaan esimerkiksi terveeseen sisäilmaan sekä viestintään (näkeminen ja kuuleminen).

Kunnassa esteettömyysongelmat on huomioitu ja pyritään jatkossakin huomioimaan. Esimerkiksi korjaus- ja parannustöiden yhteydessä kiinnitetään huomiota siihen, voisiko jo rakennettuja tiloja muuttaa paremmin saavutettaviksi. Uudet rakennukset rakennetaan esteettömiksi. Turvallisuus on osa esteettömyyttä. Arvioiden mukaan liikkuminen Vieremän keskustassa on verrattain turvallista esimerkiksi liikenteen vähäisyyden vuoksi, mikä on myönteistä.

5. Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma 2024–2027

Vieremän kunnan vammaispoliittisen ohjelman ydintavoitteena on muokata Vieremän kunnasta sekä fyysiseltä ympäristöltään että asenneilmapiiriltään esteetön kunta, jossa jokaista kohdellaan **tasa-arvoisesti** ja yhdenvertaisesti riippumatta hänen henkilökohtaisista edellytyksistään. **Vieremän kunta pyrkii kaikessa toiminnassaan ehkäisemään syrjintää. Tässä osiossa kerrotaan ne toimenpiteet, jotka Vieremän kunta on laatinut edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi.**

Esteettömyys on koko Vieremän kunnan vammaispoliittisen ohjelman läpileikkaava periaate.

Vieremän kunnan vammaispolitiikkaa ohjaavat vammaisyleissopimuksen 3 artiklan yleiset periaatteet:

- henkilöiden synnynnäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden, mukaan lukien vapaus tehdä omat valintansa, ja riippumattomuuden kunnioittaminen;
- syrjimättömyys;
- täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan;
- erilaisuuden kunnioittaminen ja vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana ihmisten monimuotoisuutta ja ihmiskuntaa;
- mahdollisuuksien yhdenvertaisuus;
- esteettömyys ja saavutettavuus;
- miesten ja naisten välinen tasa-arvo;
- vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja sen kunnioittaminen, että heillä on oikeus säilyttää identiteettinsä.

5.1. Toimenpiteet

Vieremän kunnan vammaispoliittinen ohjelma keskittyy seitsemälle (7) osa-alueelle, jotka ovat:

1. Tietoisuus
2. Osallisuus
3. Ympäristö
4. Sosiaalipalvelut, terveydenhuolto ja kuntoutus
5. Varhaiskasvatus, opetus ja koulutus
6. Työ
7. Kulttuuri ja vapaa-aika

Vammaisia henkilöitä koskevan tietoisuuden lisääminen

Yksi vammaisyleissopimuksen ydinkohdista on vammaisia henkilöitä koskevan tietoisuuden lisääminen ja siihen liittyvät toimenpiteet. Tietoisuuden lisääminen on edellytys vammaisten oikeudenmukaisen yhteiskunnallisen aseman saavuttamiseksi. **Tavoitteena on, että vammaisen henkilö kohdattaisiin yhdenvertaisena, eikä häneen kohdistettaisi turhia ennakkoluuloja. Kaikenlainen vammaisiin henkilöihin kohdistuva syrjintä on kielletty. Tietoisuuden kasvattamisella voidaan vaikuttaa asenteisiin, joka puolestaan edesauttaa vammaisten asemaa yhteiskunnassa.**

Useimmat vammaiset tiedostavat oikeuksiensa olemassaolon. Vammaisselvityksestä käy kuitenkin ilmi, että monelle on epäselvää, mitä oikeudet tarkoittavat ja miten vammaiset henkilöt voivat vaatia oikeuksiaan. Moni vammaisen päätyy eräänlaiseen sivustaseuraajan rooliin.⁶ Oikeuksien olemassaolo ei riitä, vaan niitä tulee myös voida käyttää. Tästä syystä tietoisuuden lisääminen on erittäin tärkeä toimenpide vammaisten aseman kehittämisessä.

Tietoisuutta voidaan lisätä muun muassa tiedotuskampanjoiden avulla, opetuksellisin keinoin kouluissa sekä kunnan järjestämien tapahtumien yhteydessä. Mitä asenteiden muutokseen tulee, ensisijaisia vastuutahoja ei voi nimetä, sillä vastuu omasta asenteesta ja käytöksestä kuuluu jokaiselle. **Kunnan rooli yhteiskunnallisena toimijana on kuitenkin merkittävä, jonka vuoksi kunnan tulee näyttää esimerkkiä tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämisessä.**

Vammaisten henkilöiden osallisuuden ja osallistumisen huomioiminen ja kehittäminen

Yksi vammaisyleissopimuksen läpileikkaavista periaatteista on täysimääräinen ja tehokas osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan. Vammaisuus ei ole eikä saa olla este esimerkiksi päätöksentekoon osallistumiselle. Kuntalaissa (410/2015) turvataan vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet velvoittamalla kunnanhallituksen asettamaan vammaisneuvoston (28 §). Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvostosta ja sen toiminnasta kerrotaan **edellisessä osiossa 4.1. "Vieremän kunnan vanhus- ja vammaisneuvosto"**.

Vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava vammaisneuvosto. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Vammaisilla henkilöillä sekä heidän omaisillaan ja järjestöillään tulee olla vammaisneuvostossa riittävä edustus. Kunnanhallituksen on huolehdittava vammaisneuvoston toimintaedellytyksistä.

Vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden hyvinvoinnin, terveyden, osallisuuden, elinympäristön,

---

⁶ Vammaisselvitys s. 3.

asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Vuonna 2023 toimintansa aloittaneilla hyvinvointialueilla toimii kolme lakisääteistä vaikuttamistoimielintä: nuorisovaltuusto, vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto. Pohjois-Savon hyvinvointialueen vammaisneuvosto on pohjoissavolaisten vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja heidän läheistensä sekä heitä edustavien vammais- ja potilasjärjestöjen vaikuttamistoimielin, joka osallistuu vammaistyön ja vammaisten aseman seurantaan ja edistämiseen Pohjois-Savon alueella. Hyvinvointialueen vammaisneuvostoon kuuluu 19 jäsentä ja 19 varajäsentä.⁷

Rakennettu ja asuttu ympäristö

Ideaalinen fyysinen ympäristö on esteetön, turvallinen, viihtyisä sekä terveyttä ja hyvinvointia edistävä. Esteettömyys ja saavutettavuus huomioidaan yhdyskuntarakentamisen suunnitteluvaiheessa.

Ympäristön esteettömyyteen liittyviä toimenpiteitä ovat muiden muassa:

- esteettömyyssuunnitelman laatiminen
- liikkumista helpottavat järjestelyt, kuten pyörätuolirampit, inva-pysäköintipaikat ja levähdyspaikat
- liikenneväylien kunnossa- ja puhtaanapito sekä valaistus: huolehditaan etenkin talvisin, että liikkuminen kaduilla on turvallista ja vaivatonta myös huonolla säällä sekä pimeään aikaan (toimivat katuvalot, auraukset ja talvikunnossapito)
- vammaisten asumispalveluiden toimitiloissa ja sen piharakentamisessa huomioidaan esteettömyys ja kodinomaisuus

Eryistä huomiota kiinnitetään julkisten tilojen esteettömyyteen, jotta asiointi olisi vaivatonta myös esimerkiksi pyörätuolia käyttäville (mm. automaattiovet). Korjaus- ja parannustöiden yhteydessä kiinnitetään huomiota siihen, voisiko jo rakennettuja tiloja muuttaa paremmin saavutettaviksi. Uudet rakennukset rakennetaan esteettömiksi. Kiinteistöjen omistaja vastaa niiden esteettömyydestä. Julkisissa tiloissa huomioidaan lisäksi kuulovammaisten tarvitsema induktiosilmukka -järjestelmä.

Vastuu ympäristön esteettömyydestä kuuluu ensisijaisesti tekniselle toimelle.

Sosiaalipalvelut, terveydenhuolto ja kuntoutus

⁷ https://pshyvinvointialue.fi/lakisaateiset_vaikuttamistoimielimet

Vammaispalvelujen järjestäminen siirtyi Ylä-Savon SOTE-kuntayhtymältä Pohjois-Savon hyvinvointialueelle vuoden 2023 tammikuussa maakuntaudistuksen myötä. Ensisijainen vastuu vammaisten laadukkaasta, heidän erityistarpeensa huomioivasta hoidosta sekä asianmukaiseen hoitoon ja kuntoutukseen pääsemisestä kuuluu hyvinvointialueelle.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella toimii viisi vammaispalvelukeskusta, joiden keskuspaikkoja ovat Iisalmi, Kuopio, Siilinjärvi, Suonenjoki ja Varkaus. Vammaispalvelukeskuksissa viranhaltijatyössä toimii sosiaalityöntekijöitä ja sosiaali- tai palveluohjaajia, jotka toimivat vammaispalveluiden asiakkaiden omatyöntekijöinä.

Pohjois-Savon hyvinvointialueen tarjoamiin vammaispalveluihin kuuluvat muun muassa palveluohjaus ja asiakasohjaus, palvelutarpeen arvioinnit sekä palvelusuunnitelmien laatiminen ja päivittäminen, henkilökohtainen apu, omaishoidon tuki, perhehoito, asumispalvelut ja liikkumista tukevat palvelut sekä päivä- ja työtoiminta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalveluita järjestään uudistetussa Vieremän terveyskeskuksessa, jonka rakentamisessa on huomioitu tilojen esteettömyys.

Kunta edistää tavoitetta omalta osaltaan tiedottamalla tarjolla olevista palveluista esimerkiksi verkkosivuillaan (www.vierema.fi). Vieremän kunnantalolla on Kelan palvelupiste, jonka henkilökunta neuvoo tarvittaessa Kelan etuuksiin liittyvissä asioissa.

Varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen koulutus

Varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa noudatetaan inklusiivista toimintakulttuuria, jonka tavoitteena on edistää lasten ja nuorten osallisuutta, oppimista ja vastata kaikkien lasten ja nuorten erilaisiin tarpeisiin.⁸ Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa sekä turvataan lapsille ja nuorille heidän tarvitsemansa tuki.

Tukea tarvitsevien lasten ja nuorten erityistarpeet otetaan huomioon ryhmäkokojen ja -jakojen suunnittelussa sekä fyysisen oppimisympäristön mukauttamisessa. Opetushenkilöstöllä on perustavanlaatuinen rooli inklusiivisen toimintaympäristön luomisessa. On varmistuttava siitä, että opetushenkilöstöllä on riittävästi tietoa vammaisten lasten ja nuorten erityistarpeista. Erityisen tärkeää on kiinnittää huomiota asennekasvatukseen ja suvaitsevaisuuden edistämiseen. Mitä varhaisemmassa vaiheessa tämä tapahtuu, sitä parempi. Yksi keino tehdä asennekasvatusta on lisätä päiväkodin ja koulun lasten ja nuorten sekä vammaisten lasten integrointia, mikä onnistuu esimerkiksi yhteisten tapahtumien kautta.

Toimenpiteitä varhaiskasvatuksessa ovat (varhaiskasvatussuunnitelman perusteista):

- suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen;

---

⁸ Varhaiskasvatussuunnitelma

- selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen;
- pedagogiset järjestelyt: **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö, viittomat ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen;
- rakenteelliset järjestelyt: ryhmän lapsimäärän pienentäminen ja henkilöstön mitoittamiseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut;
- hyvinvointia tukevat muut järjestelyt: sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio sekä
- kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä.

Vieremän perusopetuksen ja lukiokoulutuksen toiminta perustuu seuraaviin perusopetuksen ja lukiokoulutuksen toimenpiteisiin:

1. Ennen opiskelun aloittamista pidetään tietojensiirtokokous, jossa pystytään aloittamaan erityisjärjestelyjä vaativan koululaisen ja opiskelijan opintojen mahdollisimman joustava ja kohdennettu aloittaminen.
2. Perusopetuksen ja lukio-opintojen aloittamiseen liittyy oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän koordinoima opintojen aloittamiseen liittyvien toimenpiteiden valmistelu.
3. Perusopetuksen oppilaalla ja lukion opiskelijoilla on oma luokanopettaja(valvoja) tai ryhmänohjaaja, jonka työnkuvassa huomioidaan vammaisen opiskelijan asettamat vaateet.
4. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmät seuraavat oppilaiden ja opiskelijoiden arviointien toteuttamista.

Tuen oppilaat ovat samassa ryhmässä muiden oppilaiden kanssa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Mikäli oppilas tarvitsee henkilökohtaisen avustajan koulupäivän aikana, on avustaja mukana myös aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Erityisen tuen päätöksen saaneilla oppilailla on oikeus osallistua aamu- ja iltapäivätoimintaan koko peruskoulun ajan.

Työ

Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla, ja julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön (PL 18 §). Vammaisselvityksen mukaan vammaiset kokevat syrjintää etenkin työelämässä ja katsovat olevansa työnhakutilanteessa heikommassa asemassa pätevyystään huolimatta. Vammaisten ihmisten työmarkkinoille osallistuminen on vähäistä huolimatta siitä, että heillä on verrattain hyvä koulutustaso. Lähes puolet kyselyyn vastaajista on eläkkeellä. Vammaisselvityksen

kyselyyn vastanneet kokivat erityisen ongelmalliseksi työpaikkojen asenneilmapiirin: työssä käyvään vammaiseen kohdistuu ennakkoluuloja ja aliarviointia.⁹

Vieremän kunta voi edistää vammaisten työllistymistä muun muassa tiedottamalla työ- ja koulutusmahdollisuuksista sekä lisäämällä yhteistyötä muiden toimijoiden, kuten kolmannen sektorin ja yritysten, kanssa. Kunta pitää huolta siitä, ettei vammaisia henkilöitä aseteta epäoikeudenmukaiseen asemaan työhönottotilanteessa. Kunta myös huolehtii kohtuullisten mukautusten toteuttamisesta työelämässä.¹⁰ Kohtuullisten mukautusten epääminen voidaan katsoa syrjinnäksi, mitä ei tule sallia missään muodossa.

Kulttuuri ja vapaa-aika

Monipuoliset vapaa-ajanpalvelut, kuten liikunta- ja kulttuuripalvelut, edistävät kaikkien kuntalaisten hyvinvointia. Lähtökohtana on, ettei vammaisuus ole este palveluihin ja tapahtumiin osallistumiselle. Palvelut on tarkoitettu kaikille. Erityistarpeet tulee huomioida. Esimerkiksi tapahtumia järjestettäessä on huolehdittava esteettömyydestä mahdollisuuksien mukaan. Lisäksi on tärkeää kiinnittää huomiota mahdollisiin vammaisille tarkoitettuihin opasteisiin.

Vieremällä on hyvät mahdollisuudet monipuolisen liikunnan harrastamiseen ja monet liikuntapaikoista ovat helposti saavutettavissa. Esimerkiksi Einarin puistoon ja Iivon Areenalle saapuminen on vaivatonta myös apuvälinettä käyttäville. Liikuntahallin yhteydessä olevalle kuntosalille ei ole esteetöntä kultua, sillä hissien ovessa ei ole automaattivaavausta eikä kuntosalin yläkertaan pääse esimerkiksi pyörätuolilla. Jatkossa kiinnitetään enemmän huomiota liikuntapaikkojen esteettömyyteen ja tämä on yksi kehittämiskohteista. Liikuntatoimi tarjoaa erityisryhmille (mm. Huitulanharjun kehitysvammaisten päivätoiminta) soveltavaa liikuntaa, jonka avulla annetaan erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille mahdollisuus harrastaa liikuntaa ohjatusti. Liikuntatoimessa huolehditaan, että henkilökunnalla on riittävä osaaminen erityisryhmien huomioimiseen.

Kansalaisopisto tarjoaa monipuolista opetusta eri aihealueissa ja myös ohjattuja liikuntatunteja. Opetuksessa ja opetustarjontaa suunniteltaessa otetaan huomioon erityistarpeet mahdollisuuksien mukaan. Kansalaisopistossa kehitetään etäopiskelun mahdollistavia palveluja. Osalle kursseista voi osallistua joko paikan päällä tai esimerkiksi kotoa käsin verkkovälitteisesti. Kansalaisopistossa kiinnitetään huomiota esteettömien tilojen käyttöön miettimällä tilaratkaisut ryhmien tarpeiden mukaan. Lisäksi huolehditaan, että kansalaisopiston opettajilla on riittävä osaaminen erityisryhmien huomiointiin.

⁹ Vammaisselvitys s. 8.

¹⁰ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014), 15 §: Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoritua työtehtäviä ja edetä työuralla.

Kirjasto on helposti saavutettavissa. Kirjaston näyttelytilaan ja tilaisuuksiin on esteetön kulku. Nuorisotalolle on myös esteetön pääsy kaikilla.

Kulttuuripalveluiden tarjonnan suunnittelussa huomioidaan mahdollisuuksien mukaan esteettömien tilojen käyttö. Esimerkiksi Kirkonkylän koulun tapahtumissa, joissa ohjelma on liikuntasalissa ja tarjoilu ruokasalissa, esteetön liikkuminen sisätilojen kautta itsenäisesti ei ole mahdollista. Kunnan järjestämiin tilaisuuksiin varataan tarpeen mukaan muu mahdollisimman esteetön tila tai riittävästi henkilökuntaa auttamaan esimerkiksi hissien käytössä. Kotiseutumuseolle ja hevosajoneuvomuseolle ei ole esteetöntä kulkua, sillä museorakennuksissa on kapeat rappuset ja ovet sekä ahtaat sisätilat. Museon esineistöä on digitoitu sähköiseen järjestelmään, mikä parantaa museon saavutettavuutta. Museoesineistöön on mahdollista tutustua verkkovälitteisesti esimerkiksi kotoa käsin. Myös lainattavien museosalkkujen ja työpajojen avulla pieni pala museota voidaan tuoda asiakkaan kotiin.